

KAYNARCA (SAKARYA) ŞEYHTIMARI KONAK KÖYÜ KILİMLERİ

Sema ÖZKAN TAĞI ve İlker ÖZTÜRK*

ÖZ

Kaynarca, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelerek yerleşik düzene ilk geçen ve tarım faaliyetlerine başlayan Türkmen grupları olan Manavların yoğun olarak yaşadığı bir ilçedir. Manavların, geçmiş yıllarda dokumacılıkla uğraştıkları köyler tespit edilerek, kilim dokumacılığının yoğun olarak yapıldığı köylerden biri olan Şeyhtımarı Konak köyü araştırma bölgesi olarak belirlenmiştir. Şeyhtımarı Konak ve civar köylerde her evde kilimlere rastlamak mümkündür, ancak günümüzde dokuyan kimse kalmamıştır. Evlerde kalan son kilim örneklerinin belgelenmesi önem kazanmaktadır. Yöreye gidilerek, geçmişte kilim dokumacılığı ile uğraşan kişilerle görüşülmüş, dokumacılığın geçmişi ve şu andaki durumu ile ilgili bilgiler alınmıştır.

Şeyhtımarı Konak köyü camisinde 3, evlerde 12 adet olmak üzere ulaşılabilen toplam 15 adet (yeşilli, kandilli, çizgili nağışlı, sofralı, örnekli, yenedünya, çöp, kebekli, koca nağışlı, tekel nağışlı ve parmaklı kilim) kiliminin yapımında kullanılan hammadde ve tezgâh tipleri ile ilgili bilgiler alınmış; en boy ölçüleri, dokuma tekniği, motif, renk ve kompozisyon özellikleri incelenmiş, fotoğraflarla belgelenerek bilgi formları hazırlanmıştır. Manav Türklerinin dokuduğu kilimlerin en belirgin özelliği keten iplik kullanılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Dokuma, Keten Kilim, Kaynarca İlçesi, Sakarya, Şeyhtımarı Konak Köyü.

* Bu makale "Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar" isimli sanatta yeterlik tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr. - Dr. Öğr. Üyesi - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı Bölümü - Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Tezhip Anasanat Dalı
e- posta : semaozkan@hotmail.com / ilkerozturkart@gmail.com / ORCID: 0000-0002-2845-8262 / ORCID: 0000-0002-0179-6835
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2020.143>
Makale Gönderim Tarihi: 09.11.2020 / Makale Kabul Tarihi: 30.11.2020

ABSTRACT**RUGS IN KAYNARCA (SAKARYA) ŞEYHTIMARI KONAK VILLAGE**

Kaynarca is a town densely populated by Manav, the Turkmen groups that came to Anatolia from Central Asia and started their agricultural activities. The villages where Manav were engaged in weaving in the past years have been identified, and Şeyhtımarı Konak village, one of the villages where rug weaving is intensely made, has been identified as a research area. It is possible to come across rugs in every house in Şeyhtımarı Konak and the surrounding villages, but today nobody is weaving. It is important to document the last rug samples left in the houses. We visited the region and interviewed people who were engaged in rug weaving in the past, and information about the past and current situation of weaving was obtained.

With the raw materials and loom types used in the production of the rugs, 3 in Şeyhtımarı Konak village mosque and 12 in the houses, a total of 15 (yeşili, kandilli, çizgili nağışlı, sofralı, örneklı, yenidoña, çöp, kelebekli, koca nağışlı, tekel nağışlı ve parmaklı rugs) rugs related information has been received. About rugs, width dimensions, weaving technique, motif, color and composition features were examined, documented with photographs and information forms were prepared. The most distinctive feature of the rugs woven by the Manav Turks is the linen yarn, which is the basic material of the weaving.

Keywords: *Weaving, Linen Rug, Kaynarca Town, Sakarya, Şeyhtımarı Konak Village.*

1. GİRİŞ

Dokuma konar-göçer kültürün vazgeçilmez unsurlarından biridir. Genellikle ihtiyaçlar için ve yaşam tarzının yan ürünü olan malzemelerden, büyüklerden öğrenilen tekniklerle yapılırlar. Dokumacılık Türklerin bozkır tipi hayat tarzına sahip olmaları sebebiyle Orta Asya'dan bu yana geliőtirdikleri bir sanattır.

“Kilim vb. düz dokumalar Türk el sanatları içinde maddi kültür değerlerinden olan önemli halk sanatlarındandır. Aynı zamanda bu dokumalar Orta Asya'dan çıkıőla dünyaya yayılan Türk kimliğinin en belirgin belgelerindendir”.¹

“Anadolu'nun birçok yerinde, deđiőik zamanlarda, farklı gelenek ve göreneklere sahip olan insanların, birbirinden farklı özelliklere ve tekniklere sahip düz dokuma örneklerini ürettikleri görülür”.²

“Bugün ülkemizde devam eden dokumacılık, Orta Asya'dan çıkıp Anadolu'nun medeniyetleri ile yoğrulan, Őekillenen dokumacılıktır. Hemen her bölgede uğraőılan el dokumacılığı bazı illerde sona ermiő bazı illerde ise azalarak devam etmektedir”.³

“Yörük yerleőimi kumaő ve kilim dokumacılığının geliőmesindeki önemli etkenlerdendir”.⁴ Geçmişte dokumacılık yapılan yerleőim yerlerinden bazıları da Sakarya'ya bağlı bulunan Geyve, Taraklı ve Kaynarca ilçeleridir. Geyve ve Taraklı ilçelerinde daha çok ipekli ve pamuklu bez dokumalar üretilmekteydi. Kilim dokumacılığı ise sadece Kaynarca ve civar köylerinde yapılmaktaydı.

1 Aysen Soysaldı, *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.3.

2 İlker Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, Ankara: Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2018, s.10.

3 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s.2.

4 Mustafa Genç, “Sakarya Çevresi Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyahaneler”, Isparta: *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, Sayı: 26, s. 103.

Kaynarca'da yaşayan halk "Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen ilk Türkmen grupları içinde yer almaktadır".⁵ Kaynarca dokumalarının renk, motif, desen ve dokuma özellikleri bunların Orta Asya ve Anadolu'daki dokumalar ile olan benzerliğini ortaya koymaktadır. Yöre kilimlerinin bordüründe ve zemininde kullanılan motifler ile Anadolu kilimleri üzerindeki motifler benzerlik göstermektedir.

Kaynarca ve civarındaki köylerde Manav Türkleri tarafından yapılan dokumalar zengin motif, renk ve desen anlayışı ile Manav kültürünün özgün ve geleneksel yaşam biçiminin yansıtıldığı örneklerden biridir. Araştırma konusu olarak seçilen Şeyhtımarı Konak, Sakarya'ya bağlı Kaynarca ilçesinin bir köyüdür (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Şeyhtımarı Konak Köyü (Oygur, 2020).⁶

Şeyhtımarı'nın eski adı Hatipler olarak bilinmektedir. Bu bölgeye ilk yerleşmeler Anadolu'dan gelen göçler ile başlamıştır. Britanya, Roma ve Bizans gibi çeşitli uygarlıkların yaşadığı bölge son olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Uzun yıllar Osmanlı kültürünü yaşamış ve günümüzde de devam ettirmektedir.

Şeyhtımarı Konak köyünde il genelinde ve ilçelerinde yerli halk olarak bilinen Manav Türkleri (Manavlar) yaşamaktadır. Manav; Sakarya ve ilçelerinde yaşayan ve aslen doğma büyüme oralı olan yerli halka verilen isimdir. Şeyhtımarı Konak köyünün tamamı yerli Türk Manavlardan oluşmaktadır.

"Yörede dokuma sanatını Manavlar geliştirmiştir. Kaynarca kilimleri aynı zamanda yörede "Manav Kilimi" ya da Manavların dokuduğu kilimler olarak da adlandırılmaktadır".⁷

Geçmişte "el dokumacılığı Manavlar ile bütünleşmiştir. Çiftçi ailesinin, boş zamanlarında tarımdan arta kalan günlerde uğraştığı hem kendi ihtiyacını karşıladığı hem de fazlasını satıp para kazandığı veya yöresindeki hammaddeleri ve boş duran iş gücünü değerlendirdiği yardımcı bir el sanatı durumuna gelmiştir".⁸

5 Adem Arı, Kaynak kişi, Sözlü Görüşme, 1963 Kandıra doğumlu, SAÜ, Öğretim Üyesi, Adapazarı, 2008.

6 Müjdat Oygur, Kaynak kişi, Sözlü Görüşme, "Şeyhtımarı Konak köyü genel görünümü 26.10.2020 tarihinde çekilmiştir", Tarım ve Hayvancılıkla uğraşiyor, İki üniversite mezunu, 1980 Kaynarca doğumlu, Şeyhtımarı Konak Köyü, Kaynarca, Sakarya, 28.10.2020.

7 İlker Öztürk, Sema Özkan Tağı, "Kaynarca (Sakarya) Yenidünya Kilimleri", *Asos Journal The Journal Of Academic Social Science (Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, Eylül 2018, Sayı: 77, s.475.

8 Mustafa Arlı, "Kandıra İlçesinde Keten El Dokumacılığı", Ankara: *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, V. Cilt Maddi Kültür, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No:45, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi No:14, Başbakanlık Basımevi, 1983, s.31.

“Vital Cuinet’in (1894) “La Turquie d’Asie (Asya Türkiye’si Anadolu)” isimli çalışmasında Őeyhler⁹ hakkında verdiği bilgilere göre; “Temel ziraat keten ekimidir ve büyük bir yer işgal eder. Keten ipliği ve keten bezi üretimi önemlidir. Bu maddelerin ihracı Adapazarı, İzmit ve İstanbul üzerinden bez olarak Arabistan’a keten tohumu olarak Avrupa’ya yapılır” ifadeleri yer almaktadır.¹⁰

Şeyhtımarı Konak köyünde kilim dokumaları dışında Kaynarca keten bezi de dokunmaktaydı. Keten bezinden de; peşkir, yağlık, mahrama, yorgan yüzü, yastık kılıfı, uçkur, havlu, örtme, keten göynek (gömlük), pantolon ve mendil gibi çeyiz ve günlük kullanım amaçlı çeşitli ürünler yapılmaktaydı.

Günümüzde de geçmiş yıllarda dokunmuş olan keten bezleri halen çeyiz yapılacaklar top halinde sandık içinde saklanmaktadır. Aile büyüklerinden kalan kilimlerin bir kısmı keten bezlerine sarılarak sandıklarda muhafaza edilmektedir. “Keten, yün gibi temel ürünler bölge insanının öteden beri hayatında önemli bir yer tutmaktadır”.¹¹ Keten bezinin bebeklerin sarıldığı kundaktan, ölünün kefenine kadar hayatın her devresinde ve alanında kullanılmış olması¹² manavların hayatındaki önemini açıklamaktadır. Geçmişte yoğun olarak manav kültürü ile yapılan kilim ve bez dokumalar günümüzde yöreye bağlı mahalle ve köylerde artık yapılmamaktadır. Fakat Şeyhtımarı Konak ve civar köylerde her evde Kaynarca kilimlerine ve Kaynarca bezlerinin son örneklerine rastlamak mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, Sakarya dokumaları içinde yer alan ancak son yıllarda unutulmaya yüz tutmuş olan Şeyhtımarı Konak köyüne ait yöresel ve kültürel özellikler taşıyan kilimlerin özelliklerinin tespit edilerek belgelenmesi ve gelecek nesillere aktarılmasının sağlanmasıdır. Bu araştırma kapsamında Sakarya’nın Kaynarca İlçesi’ne bağlı Şeyhtımarı Konak köyünde geçmişte dokuma yapan kişilere ulaşılmıştır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2: Şerife Deniz, Türkan Uslu, Resmiye Derin, Sözlü Görüşme, En ve boy ölçümü, Nilüfer Özbay, Zeynep Erdem, Şeyhtımarı Konak Köyü (Öztürk, 2017).

9 Őeyhler: Kaynarca ilçesinin eski adıdır, kaynaklarda Őeyhler Nahiyesi (İlçe Merkezi) adı ile geçmektedir.

10 Atilla Çetin, “Kaynarca’nın Tarihçesi”, Sakarya: *Irmak Kültür Sanat Dergisi*, Kaynarca Özel Sayısı, Ekim, 2006, Sayı 70: s.8.

11 Adem Arı, Kaynak Kişi, Sözlü Görüşme, 2008.

12 Adem Arı, “Ketenin Türküsü” Kocaeli: *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayı Bildiriler Kitabı*, Kandıra Kaymakamlığı, 25-26 Aralık, 2005, s.166.

Geçmişte dokuma yapmış kişilerle görüşülerek, dokumacılığın geçmişi ve şu andaki durumu ile ilgili bilgiler alınmıştır. Şeyhtımarı Konak köyü camisinde ve köy hanelerinde bulunan, saklanan ve hayır için camilere verilmek üzere dokuyucusu tarafından saklanarak muhafaza edilen geleneksel özelliklere sahip özgün kilimler tespit edilmiştir.

Şeyhtımarı Konak köyü camisinde bulunan 3 ve evlerde bulunan 12 adet kilim olmak üzere tespit edilen toplam 15 (yeşili kilim, kandilli kilim, çizgili nağışlı kilim, sofralı kilim, örnekli kilim, yenedünya kilimi, çöp kilimi, kelebekli kilim, koca nağışlı kilim, tekel nağışlı kilim ve parmaklı kilim) kiliminin yapımında kullanılan hammadde ve tezgâh tipleri ile ilgili bilgiler alınmış; en boy ölçüleri, dokuma tekniği, motif, renk ve kompozisyon özellikleri incelenmiş, fotoğraflarla belgelenecek çözümlenmeleri yapılmıştır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3: Necmiye Uludağ, İbrahim Derin, Recep Erdem, Ahmetcan Özbay, Şeyhtımarı Konak Köyü (Öztürk, 2017).

2. ŞEYHTIMARI KONAK KÖYÜ KİLİMLERİ

Günümüzde dokumacılık Şeyhtımarı Konak köyünde tamamen bitmiş durumdadır. Kilim dokumacılığının Kaynarca ve civarında keten bitkisinin ekiminin yapılması ve yetiştirilmeye başlaması ile keten bitkisinin sap ve yörede “çöp” denen keten atıklardan elde edilen keten ipinin dokumada hammadde olarak kullanımına başladığı tahmin edilmektedir.

Şeyhtımarı Konak köyünde eskiden kalan kilim örneklerinin kullanımına halen devam edildiği, bazı evlerde ise kullanılmayan kilim örneklerinin keten bezlerine sarılarak sandık içinde ya da sandık üzerinde muhafaza edildiği saptanmıştır.

Kilimlerin sarıldığı keten bezlerin bir kısmı düz olarak kullanılırken bazıları ise işlemler ile süslenmiştir. Keten bezleri üzerine işlenen motifler ile kilim dokumaların bordür ve orta zemininde kullanılan özelliklerde geometrik motifler benzerlik göstermektedir.

Köyde yapılan sözlü görüşmelerde eskiden evlilik çağına gelmiş her genç kızın çeyizi için bir kilim dokuduğu, kilimlerin ebatları oldukça büyük olduğu için birkaç kişinin birlikte çalıştığı dokumanın daha çok kış aylarında yapıldığı öğrenilmiştir.

Kilim dokumalarında çözgü ipi olarak keten, atkı ipi olarak yün iplik kullanılmıştır. Kilimlerin bordürü ve zemininde kullanılan motiflerin daha çok bitkisel ve geometrik kökenli olduğu görölmektedir (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4: Kelebekli kilim, Kandilli kilim, Şeyhtımarı Konak Köyü (Müjdat Oygur, 2020).¹³

Yörede bazı kilimlerin uçlarına, dokuyucusunun ve dokunduğu kişinin ismi, baş harfi ve yapım tarihi dokunduğu görölmüştür (Fotoğraf 7, 10). Üzerinde tarih bilgisi dokunmamış olan kilimlerin, sahipleriyle sözlü görüşmeler yapılarak dokuma tarihleri tahmin edilmeye çalışılmıştır. Araştırma yöresinde tespit edilen toplam 15 adet kilim dokuma örneğinde genellikle aynı renkler ve motiflerin kullanıldığı, kilimlerin bordür, zemin, tek su, bazıları çift su ve aynı kompozisyon düzenlemelerinden olduğu, başlangıç kısımlarının tamamen kesildiği, bitiş kısımlarında ise saçak bırakıldığı ve oldukça büyük ebatlarda dokunduğu tespit edilmiştir.

13 Kaynak kişi Müjdat Oygur'dan alınan bilgilere göre (28.10.2020). Fotoğraf 4'deki Kelebekli kilim ve Kandilli kilim Şeyhtımarı Konak köyünde ikamet eden Müjdat Oygur'un evinde tespit edilmiştir. İki kilim dokuması da günümüzde halen evin iki odasında serili şekilde kullanılmaktadır. Müjdat Oygur ile yapılan sözlü görüşmede; her iki kiliminde Emine Oygur (merhum) ve Şerife Oygur (merhum) tarafından dokunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Kelebekli kilim: zemininde bulunan kelebeğin kanadına benzetilen büyük motiften dolayı bu ismi almaktadır. Köyde bu kilime aynı zamanda yenedünya adı da verilmektedir. Kilimin zeminini ½ yarım rapor kompozisyonundan oluşmaktadır. Bitiş kısmında saçak bulunmaktadır. Kandilli kilim: zemininde bulunan kandil motifinden bu ismi almaktadır. Zeminde motifler dikey ve yatay yönde birbirini tekrar eden birim rapor ile düzenlenmiştir. Kilimin başlangıç ve bitiş kısmında saçak yoktur. Her iki kilim örneği de dokunduğu tarihten itibaren iyi bir şekilde muhafaza edilmiştir. Şeyhtımarı Konak köyünde tespit edilen kilim dokumalarının bir kısmının günümüzde kullanımına devam edilmektedir.

3. YÖRE KİLİMLERİNİN BAZI TEKNİK VE RENK MOTİF KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ

Şeyhtımarı Konak köyünde tespit edilen kilim örneklerinin; iplik türü, tezgâh tipi, dokuma tekniği, en ve boy ölçümleri, renk, motif, kompozisyon özellikleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir.

3.1. İplik Türü (Atkı ve Çözüğü)

Şeyhtımarı Konak kilim dokumalarının temel maddesi keten ve yün ipidir. “Keten Türkler tarafından çok eskiden beri bilinen bir bitkidir. Türklerin Anadolu’ya gelmeden önce bile keten dokumalarını bildikleri söylenebilir.¹⁴

Bir bitki elyafı olan keten, ekilir, el ile toplanarak demet haline getirilir, bölme yapılıp, sap ve köklerinden ayrılır, çırpma, kurutma, çürütme-bünenme (su ile ıslatılarak ya da dere kenarlarında yapılarak), tokmak ile dövme ve tarama işlemlerine tabi tutulmaktaydı. Çöp yani keten tarağında taranan elyaflar kırıktan¹⁵ çekilerek eldeki iğ ya da arşakla eğrilmekteydi. Ayrıca bu işlem çıkırık ile de yapılmaktaydı. Eğirme işlemi sonrası keten ipi dokumada atkı ve çözgü ipi olarak hazır duruma gelmiş olurdu. Keten bitkisinin atıklarından yapılan iplikler ile yörede “çöp kilimi” olarak adlandırılan kilimler, un gibi benzeri malzemeleri koymak için çuvallar yapılmaktaydı. Şeyhtımarı Konak köyünde yapılan sözlü görüşmeler ve kilimlerin incelenmesi sonucu “atkıda yün ve sentetik iplik, çözgüde ise keten ipi kullanıldığı saptanmıştır.

Kilimlerin genelinde çözgü iplik katı ve bükümü; çift S, atkı iplik katı ve bükümü ise; tek ve S yönündedir.¹⁶ Geçmiş dönemlerde yoğun olarak yapılan keten ekimi günümüzde tamamen önemini kaybetmiştir.

3.2. Tezgâh

“Kilim dokumacılığında sarma ve germe tipi dokuma tezgâhlar kullanıldığı tespit edilmiştir. Yörede bu tezgâhlar “kilim ağacı ve düzen” olarak adlandırılmaktadır”.¹⁷ Çözgü çözme işlemi sarma tip tezgâh için çözgü aparatında, germe tip ahşap tezgâh için ise tezgâh üzerinde yapılmıştır. Sarma gücü örgüsü kullanılmıştır.

3.3. Dokuma Tekniği

Şeyhtımarı Konak köyü kilimlerinde dokuma tekniği olarak yörede “sığıştırma” ya da “sıvıştırma”¹⁸ adı verilen ilikli kilim tekniği kullanılmıştır.

3.4. En ve Boy Ölçümleri

Şeyhtımarı Konak köyünde tespit edilen örneklerin en ve boy ölçümleri alınmıştır. Bu ölçüm dokumaların başlangıç ve bitiş yerleri arası cm cinsinden ölçülmüştür.

14 Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş 6*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 638, 1991, s. 380.

15 Kıtık: “Keten saplarının darmadağın haline verilen isim, birbirine girmiş saç şekli”, Fahri Tuna, *Sakarya Türkmen/Manav Sözlüğü*, Adapazarı: Sakarya Yerel Kültür Derneği Yayını, Yayın No: 2, 2018, s. 124.

16 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 61.

17 Öztürk, *a.g.m.*, s. 478.

18 Öztürk, *a.g.m.*, s. 478.

Örnek No	En (cm)	Boy (cm)
1	209	300
2	205	305
3	229	330
4	229	330
5	182	302
6	256	308
7	165	281
8	205	213
9	207	304
10	213	300
11	190	274
12	213	300
13	210	267
14	214	305
15	197	267
Ortalama	215	292

Tablo 1: En ve boy ölçüm sonuçları.

Tablo 1 incelendiğinde, örneklerin minimum ve maksimum boy değerlerinin; 213 cm ile 330 cm arasında en değerleri ise; 165 cm ile 256 cm arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.6. Renk Özellikleri

Şeyhtımarı Konak köyü kilimlerinde çözgüde keten ipi doğal renginde kullanılmıştır. Atkıda kullanılan yün ipi ise, doğal rengi yanı sıra yörede yetişen dut gavı¹⁹ ve ceviz kabuğu ile boyanarak sarı, kahverengi, yeşil, siyah renkler ve tonları elde edilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde, “Adapazarı’nda boyahane kayıtlarının olması”²⁰ geçmiş dönemde doğal boyarmaddelerin kullanıldığını göstermektedir. Eski örneklerin bitkisel boyalar ile renklendirildiği daha yakın zamana ait örneklerde ise bitkisel boya ile birlikte kimyasal boyalarında kullanıldığı belirlenmiştir.

Bu hazır boyalardan canlı renkte pembe, kırmızı, mor, yeşil, sarı, mavi, turuncu, mor ve bu renklerin açık koyu tonları elde edilmiştir. İncelenen kilimler üzerinde bu renklerin daha çok orta zemindeki motiflerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Genellikle kilimlerin orta zemin rengi olarak kırmızı, bordür zemin rengi olarak ise siyah rengin tercih edildiği ve zemin ile bordürün renkle birbirinden ayrıldığı görülmüştür. Bazı motiflerin sınır ve kontur çizgisi siyah renk ile belirlenmiştir.

19 Dut gavı: Dut ağacının gövdesinde ya da dal çıkışlarında hastalık sonucu ortaya çıkan bir mantar cinsidir. Yörede yetişen dut ağaçlarında sıkça görülmektedir. Yün ve keten ipi “dut gavı” ile boyanarak sarı ve kahverengi renk tonları elde edilmiştir.

20 Mustafa Genç, Recep Karadağ, “Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Boyahane ve Boya Maddeleri İle İlgili Kayıtlar”, *Gazi Üniversitesi, I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları-1, Ankara, 2008, s.141.

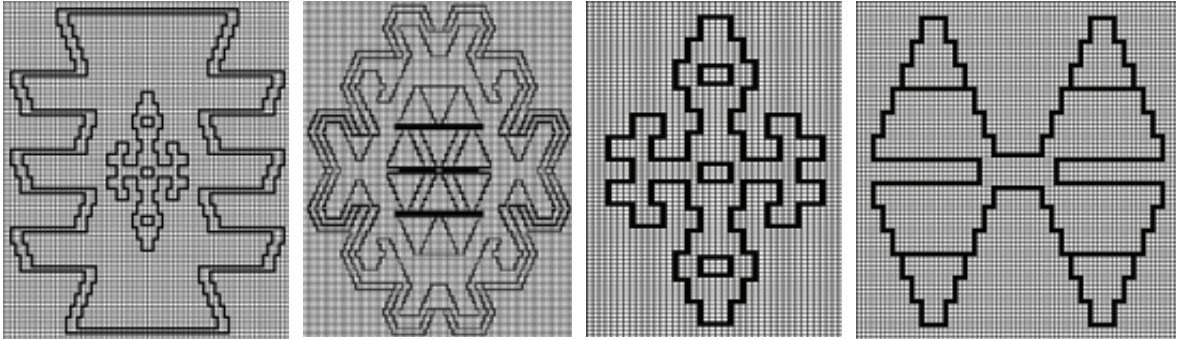
3.7. Motif Özellikleri

“Aşiretlerin farklı bölgelere yerleşmeleri nedeniyle birçok motif Anadolu'nun birçok bölgesinde görülebilir fakat motiflerin kilimin bütünü içindeki yerleri her bölgeye göre değişebilmektedir”.²¹

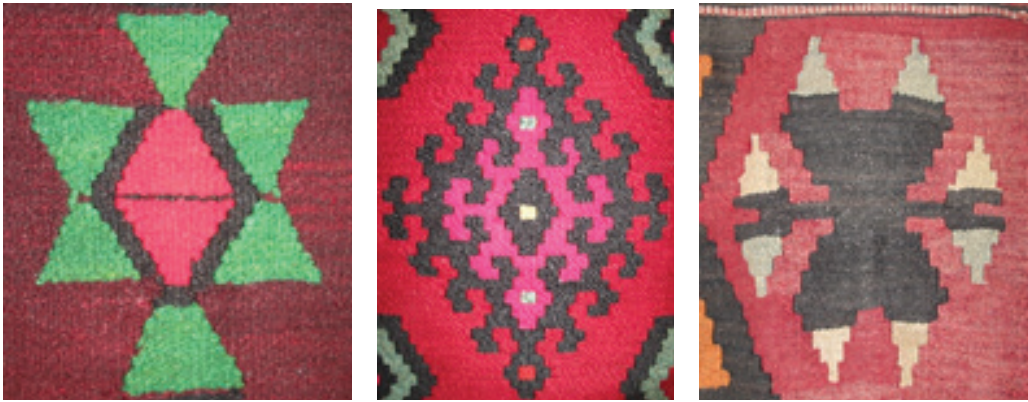
Yörede ulaşılabilen kilimlerde kullanılan ortak motiflerin bordür ve orta zemininde gül, yaprak, küp, kandil, bereket, kelebek, kırkayak, yeşilli, kurtağzı, baklava, taşköprü, küpe kısa parmaklı (fenerli), tekel nağışlı, koca nağış ve ismi bilinmeyen geometrik ve bitkisel motifler olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 5, 6), (Çizim 1, 2).

Fotoğraf 5: Geometrik motifler: Parmaklı (fenerli), yeşilli, bereket, kurtağzı (Öztürk, 2018: 95, 98, 110, 91).

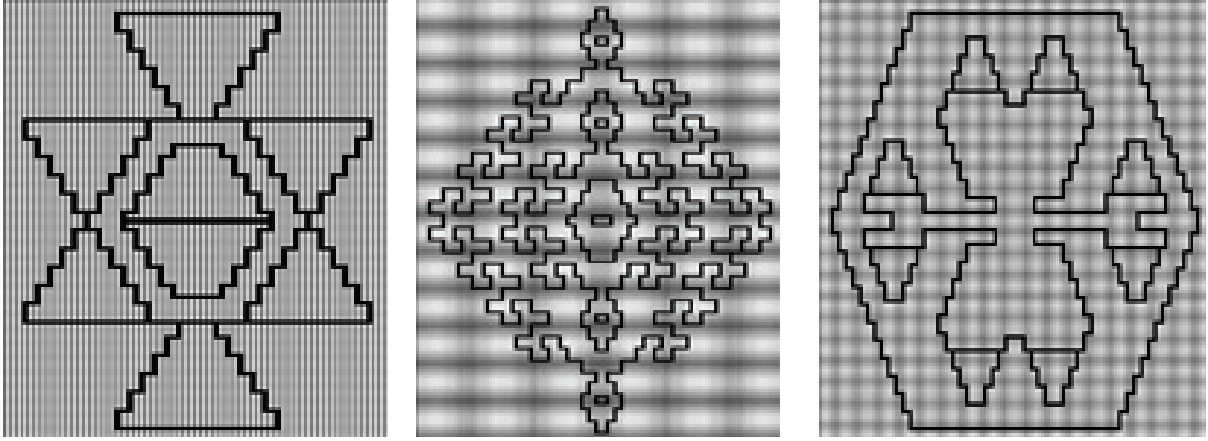

Çizim 1: Geometrik motifler: Parmaklı (fenerli), yeşilli, bereket, kurtağzı (Öztürk, 2018: 95, 98, 110, 91).

Fotoğraf 6: Geometrik motifler: Kandil, kırkayak, kelebek, taşköprü (Öztürk, 2018:95, 96).

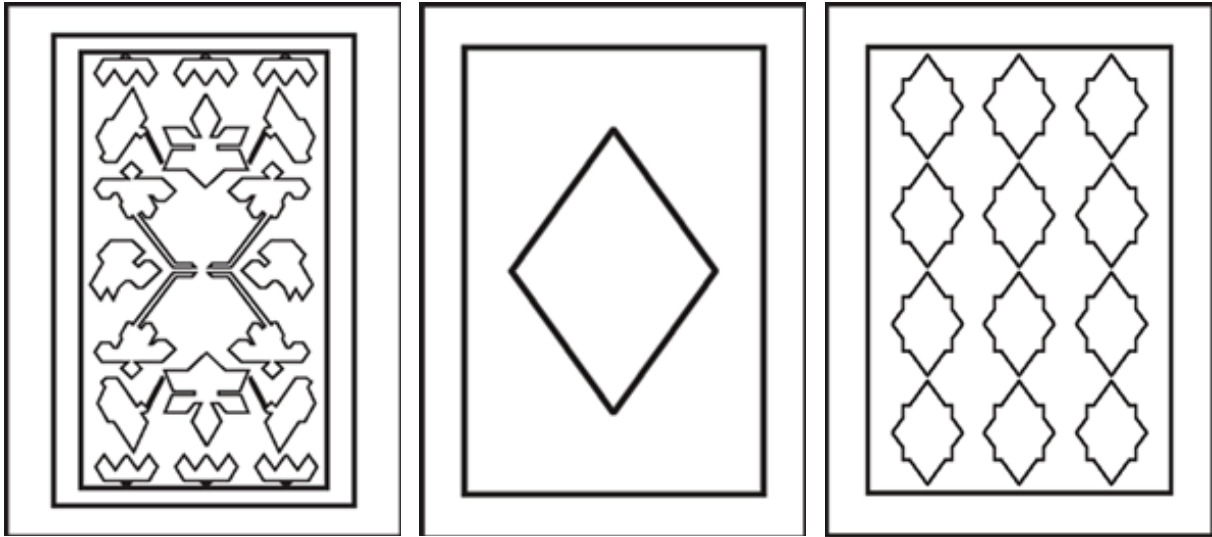
21 Belkıs Balpınar, *The Goddess From Anatolia*, Vol. 1 –IV, Anatolian Kilims Pastand Present, (Vol. IV. Milan 1989), 1989, s. 59.

Çizim 2: Geometrik motifler: Kandil, kırkayak, taşköprü (Öztürk, 2018: 95, 96).

3.8. Kompozisyon Özellikleri

Şeyhtımarı Konak köyü kilimlerinde kullanılan ortak kompozisyonun dokuma yüzeyinde genellikle bordür, zemin, su yolu ve birkaç örnekte göbekten oluşmaktadır. Dokumaların genelinde geometrik motifler yanı sıra bitkisel motiflerden oluşan desen kompozisyonlarında olduğu görülmüştür. Kilimlerin desenleri; ½ yarım rapor, ¼ rapor, birim rapor ve birim çizgili ara nağışlı (nakışlı) kompozisyon yüzeylerinden oluşmaktadır (Çizim 3).

Çizim 3: ½ yarım rapor, ¼ rapor, birim rapor kompozisyon alan yüzey şemaları (Öztürk, 2018:73, 76, 83).

4. ŞEYHTIMARI KONAK KÖYÜNDE TESPİT EDİLEN KİLİM ÖRNEKLERİ

Bu kısımda Şeyhtımarı Konak köyü ve camisinde tespit edilen 15 adet kilimden kilimlerin genel özelliklerini yansıatacağı düşünülen 7 tanesine ait fotoğraflar ve bu kilimlerin bazı özellikleri birlikte verilmiştir.

Örnek No: 1

Fotoğraf 7: Örnekli kilim, (Öztürk, 2018:162).

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Nazmiye Uludağ, Şeyhtımarı Konak köyü

Tarhlendirme: 43 yıllık

Bugünkü Durumu: İyi

Boyutları (En x Boy): 209 cm x 300 cm

Saçak Durumu ve Boyu: İyi, Başlangıç Kısmı 6 cm Bitiş Kısmı 18 cm

İplik Türü (Atkı x Çözgü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

Renk, Motif ve Kompozisyon Özelliği: Dokuyucu bu kilim kompozisyonunu başka bir kilimde bulunan motifleri kullanarak oluşturmuştur. Dolayısıyla köyde dokunan bu tür kilimlere “Örnekli kilim” denilmektedir. Dokuma bordür ve zemin olarak iki bölümden oluşmaktadır. Siyah bordür ve kırmızı zemin zikzak ile birbirinden ayrılmıştır. Bordür bölümünde siyah zemin üzerinde birbirini tekrar eden çiçek motifi dört kenarda sıralanmıştır. Ortada kırmızı zeminde ise birbirini dikine ve enine tekrar eden

ve bordürde kullanılan aynı çiçek motifi ile düzenlenmiştir. Yörede bu desen kompozisyonuna “örnek ya da karma desen” adı da verilmektedir. Dokumanın alan yüzeyi birim rapor kompozisyonundan oluşmaktadır. Kilimin zemininde dokunduğu tarih 1977 yılı yazılıdır. Dokumanın başlangıç kısmında kısa, bitiş kısmında ise uzun saçak bulunmaktadır.²² Kilim günümüzde halen yaygı olarak kullanılmaktadır.

Kaynak Kişi ve Künyesi: Necmiye Uludağ (Dokuyucu), 1933 Gaziler köyü doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.

Örnek No: 2

Fotoğraf 8: Parmaklı kilim, (Öztürk, 2018:163).

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Resmiye Derin, Şeyhtımarı Konak köyü

Tarihlendirme: 53 yıllık

Bugünkü Durumu: İyi

Boyutları (En x Boy): 205 cm x 305 cm

Saçak Durumu ve Boyu: İyi, 16 cm

İplik Türü (Atkı x Çözgü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

22 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 162.

Renk, Motif ve Kompozisyon Özelliği: Kilim ismini orta zeminde bulunan parmak motifinden almaktadır. Köyde bu kilime “uzun parmaklı, kısa parmaklı ya da parmaklı kilim” denilmektedir. Dokuma bordür ve zemin olarak iki bölümden oluşmaktadır. Siyah bordür ve kırmızı zemin zikzak ile birbirinden ayrılmıştır.

Bordür bölümünde siyah zemin üzerinde birbirini tekrar eden kurt ağzı motifini dörtkenarda sıralanmıştır. Ortada kırmızı zeminde ise, birbirini dikine ve enine tekrar eden parmak motifini içinde bereket motifini ile düzenlemiştir. Dokumanın alan yüzeyi birim rapor kompozisyonundan oluşmaktadır. Kilimin sadece başlangıç kısmında saçak bulunmaktadır²³. Kilim günümüzde halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kaynak Kişi ve Künyesi: Resmîye Derin (Dokuyucu), 1960 Kaynarca doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.

Örnek No: 3

Fotoğraf 9: Kelebekli kilim, (Öztürk, 2018:171).

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Şerife Deniz, Şeyhtımarı Konak köyü

Tarhlendirme: 50 yıllık

Bugünkü Durumu: İyi

Boyutları (En x Boy): 229 cm x 330 cm

23 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 163.

Saçak Durumu ve Boyu: -

İplik Türü (Atkı x Çözgü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

Renk, Motif ve Kompozisyon Özelliği: Şeyhtımarı köyünde bu kilime “kelebekli ve yenedünya kilimi” denilmektedir. Kilim ismini orta zeminde bulunan büyük motiften almaktadır. Dokuma bordür, tek su yolu ve zemin olarak üç bölümden oluşmaktadır. Siyah bordür, kahverengi su yolu (iç bordür) ve kırmızı zemin zikzak ile birbirinden ayrılmıştır. Dikdörtgen formlu dokumanın bordüründe siyah zemin üzerinde birbirini tekrar eden çiçek motifi ile tek su yolu kahverengi zemin üzerinde tomurcuk adı verilen ve yine birbirini tekrar eden küçük motif ile çevrelenmiştir. Ortada kırmızı zeminde ise büyük kelebek motifi yer almaktadır. Dokumanın alan yüzeyi ½ yarım rapor kompozisyonundan oluşmaktadır. Kilimin saçakları dokunduğunda dokuyucusu tarafından kesilmiştir.²⁴ Kilim günümüzde halen yaygı olarak kullanılmaktadır.

Kaynak Kişi ve Künyesi: Şerife Deniz (Dokuyucu), 1951 Zadelers köyü doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.

Örnek No: 4

Fotoğraf 10: Sofralı kilim, (Öztürk, 2018:180).

24 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 171.

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Şerife Deniz, Şeyhtımarı Konak köyü

Tarhlendirme: 50 yıllık

Bugünkü Durumu: İyi

Boyutları (En x Boy): 229 cm x 330 cm

Saçak Durumu ve Boyu: 17 cm

İplik Türü (Atkı x Çözgü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

Renk, Motif ve Kompozisyon Özelliği: Kilim “sofra” ismini orta zeminde bulunan büyük baklava ve içindeki motiften almaktadır. Dokuma bordür ve zemin olarak iki bölümden oluşmaktadır. Siyah bordür ve kırmızı zemin tarak motifi ile birbirinden ayrılmıştır. Dokumanın bordürü siyah zemin üzerinde birbirini tekrar eden gül motifi ile çevrelenmiştir. Ortada kırmızı zeminde ise sofrta motifi göbek şeklinde, sağ ve sol köşesinde ise gül motifi yer almaktadır. Dokumanın alan yüzeyi ¼ rapor kompozisyonundan oluşmaktadır. Kilimin zemininde N harfi ve dokunduğu tarih 1967 yılı yazılıdır. Kilimin sadece başlangıç kısmında saçak bulunmaktadır.²⁵ Kilim günümüzde halen yaygı olarak kullanılmaktadır.

Kaynak Kişi ve Künyesi: Necmiye Uludağ (Dokuyucu), 1933 Gaziler köyü doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.

Örnek No: 5

Fotoğraf 11: Koca büyük nağışlı kilim, (Öztürk, 2018:203).

²⁵ Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 180.

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Müzeyyen Derin (Merhume), Şeyhtımarı Konak köyü

Tarihlendirme: 63 yıllık

Bugünkü Durumu: İyi

Boyutları (En x Boy): 181 cm x 302 cm

Saçak Durumu ve Boyu: İyi, 20 cm

İplik Türü (Atkı x Çözgü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

Motif ve Kompozisyon Özelliği: Kilimin yöredeki adı “koca nağışlı” kilimdir. İsmi orta zeminde bulunan koca nağış motiften almaktadır. Dikdörtgen formlu dokumanın başlangıç ve bitiş bordürü siyah zemin üzerinde birbirini tekrar eden zikzak ile çevrelenmiştir. Ortada siyah zeminde ise koca nağış ve baklava motifi dikine ve enine tam tekrar olarak düzenlenmiştir. Kilimin sadece başlangıç kısmında saçak bulunmaktadır.²⁶ Kilim günümüzde halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kaynak Kişi ve Künyesi: Müzeyyen Derin (Dokuyucu), 1930 Kayalar köyü doğumlu 2019 yılında öldü, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.

Örnek No: 6

Fotoğraf 12: Yeşilli kilim, (Öztürk, 2018).

26 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 203.

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Türkan Uslu, Şeyhtımarı Konak köyü

Tarihlendirme: 63 yıllık

Bugünkü Durumu: İyi

Boyutları (En x Boy): 256 cm x 308 cm

Saçak Durumu ve Boyu: İyi, 10 cm

İplik Türü (Atkı x Çözü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

Motif ve Kompozisyon Özelliği: Kilimin yöredeki adı “yeşilli kilim”dir. İsmi orta zeminde bulunan motiflerde yeşil rengin yoğun olarak kullanılmasından dolayı almaktadır. Dokuma bordür ve zemin olarak iki bölümden oluşmaktadır. Bordür ve kırmızı zemin siyah tarak motifi ile birbirinden ayrılmıştır. Dikdörtgen formlu dokumanın bordürü siyah zemin üzerinde birbirini tekrar eden geometrik çiçek motifleri ile çevrelenmiştir. Ortada kırmızı zeminde ise birbirini enine ve dikine tekrar eden halı ve kırkayak motifleri yer almaktadır. Dokumanın alan yüzeyi birim rapor kompozisyonundan oluşmaktadır.²⁷ Kilimin sadece başlangıç kısmında saçak bulunmaktadır. Kilim günümüzde halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kaynak Kişi ve Künyesi: Türkan Uslu (Dokuyucu), 1947 Kaynarca doğumlu, ev hanımı, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.

Örnek No: 7

Fotoğraf 13: Koca büyük nağışlı kilim, (Öztürk, 2018:212).

²⁷ Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 196.

İnceleme Tarihi: 31.01.2017

Bulunduğu Yer: Şeyhtımarı Konak Köyü Camii

Tarihlendirme: -

Bugünkü Durumu: Yıpranmış

Boyutları (En x Boy): 165 cm x 281 cm

Saçak Durumu ve Boyu: Yıpranmış, 9 cm

İplik Türü (Atkı x Çözgü): Yün iplik – Sentetik iplik x Keten iplik

Dokuma Tekniği: Düz ve İlikli Kilim

Tezgâh Tipi: Ahşap Germe Tezgâh

Renk, Motif ve Kompozisyon Özelliği: Kilim “çizgili taş köprülü nağışlı” ismini zeminde bulunan taş köprü adı verilen motiften almaktadır. Dikdörtgen formlu dokumanın zemininde belli aralıklardan oluşan ve birbirini dikine tekrar eden çubuklar ve yine birbirini yan yana tekrar eden taşköprü motifleri (kuşaklar ya da bantlar) yer almaktadır. Kilimin sadece başlangıç kısmındaki saçak yıpranmıştır.²⁸

Kaynak Kişi ve Künyesi: İbrahim Derin (Bilgi veren), Şeyhtımarı Konak Köyü, 2018.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kaynarca ve Şeyhtımarı Konak köyü dokumacılık ile ilgili kaynaklarda adı geçmeyen bir dokuma yöresidir. Anadolu’da dokuma yapılan bölgeler arasında fazla bilinmemektedir. Oysaki Kaynarca ilçesi bir taraftan Anadolu’ya diğer taraftan İstanbul’a yakınlığı dolayısıyla zengin bir dokuma ve desen kültürüne sahiptir. Yörede dokumacılık ile uğraşanlar Manav Türk’leridir. Kendi gelenek, görenek ve yaşam biçimlerine göre dokumalarını geliştirmişlerdir. Kaynarca ve Şeyhtımarı Konak köyünde tespit edilen kilim dokumaları Sakarya ve civarında Manavların dokuma geleneğini ve renkli kültürünü ortaya koyan tarihsel bir belge durumundadır. Günümüzde yörede dokumacılık tamamen bitmiştir.

Şeyhtımarı Konak köyü kilimlerinin en belirgin özelliği keten iplik ile yapılmasıdır. Son 20 yıldır yörede keten ekimi yapılmamaktadır. Bu sebepten ötürü dokumalarda temel madde olarak kullanılan keten ipliğini temin etme sorunu ortaya çıkmış ve zamanla kilim dokumacılığının önemini kaybetmesine neden olmuştur.

Şeyhtımarı Konak köyünde eskiden kalan kilim örneklerinin kullanımına halen devam edildiği, bazı evlerde ise kullanılmayan kilim örneklerinin keten bezlerine sarılarak sandık içinde ya da sandık üzerinde muhafaza edildiği saptanmıştır. Yine dokunan bazı kilimler dokuyucuları tarafından yaşarken camiye serilmek üzere bağışlandığı veya öldükten sonra yine ailesi tarafından verildiği öğrenilmiştir.

Dokumalar oldukça büyük ebattadır. Kilim örneklerin minimum ve maksimum boy değerlerinin; 213 cm ile 330 cm arasında en değerleri ise; 165 cm ile 256 cm arasında değiştiği belirlenmiştir. Kilimlerin yüzeyleri bordür, zemin, tek ya da çift su bölümlerinden oluşmaktadır. Yörede bazı kilimlerin uçlarına, dokuyucusunun ve dokunduğu kişinin ismi, baş harfi ve yapım tarihi dokunduğu görölmüştür. Genellikle kilimlerin bitiş kısmında saçak bırakılmıştır. Saçak uzunluğunun 9 cm ile 20 cm arasında değiştiği sap-

28 Öztürk, *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, s. 212.

tanmıştır. Şeyhtımarı Konak köyü kilimlerinde kullanılan motifler ağırlıklı olarak geometrik motiflerdir. Bu motiflerin isimleri; küp, kandil, bereket, kelebek, kırkayak, yeşilli, kurtağzı, baklava, taşköprü, küpe, kısa parmaklı (fenerli), tekel nağışlı (motifi), koca nağış'dır. Bazı kilim örneklerinde bordür ve zeminde gül, çiçek ve yaprak gibi bitkisel motiflerinde olduğu görülmektedir. Kilimlerin zeminleri ½ yarım rapor, ¼ rapor, birim rapor ve birim çizgili ara nağışlı (nakışlı) kompozisyonlar ile düzenlenmiştir. Çözgüde keten ipi doğal renginde kullanılmaktaydı. Atkıda kullanılan yün ipi ise, doğal rengi yanı sıra yörede boya bitkileri ile boyanarak sarı, kahverengi, yeşil ve siyah renk ve tonları elde edilmekteydi. Diğer renkler için ise, Kandıra pazarından satın alınan hazır boyalar kullanılmaktaydı. Günümüzde kullanılan malzemelerde değişimler olduğu sentetik ipin ve sentetik boyalar ile boyanan iplerinde kullanıldığı görülmektedir. Kilimlerde genellikle orta zemin rengi olarak kırmızı, bordür zemin rengi olarak ise siyah rengin tercih edildiği saptanmıştır.

Kaynarca'da geçmiş yıllarda Halk Eğitim Merkezinde açılan kurslarla yöre dokumalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu çalışmalar kapsamında dokumacılığın yeniden canlandırılması ve sürdürülebilirliği sağlanamamıştır.

Şeyhtımarı Konak köyünde tespit edilen kilimlerin üretim imkânları olmasa bile, geçmiş örneklerin sergilenebileceği bir mekânın oluşturulması gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir.

TEŞEKKÜR

Yazar bu çalışmada Fiğen Kaleözüne'ne, Sakarya Yerel Kültür Derneği Başkanı Necmettin Kırık'a, Kaynarca Halk Eğitim Müdürü Vedat Şahin'e (2017), Sosyolog Ali Aktaş'a, SAÜ Öğr. Gör. Adem Arı'a ve Şeyhtımar köyünde alan araştırmasını gerçekleştirdiğimiz süreçte bize yardımcı olan Ahmet Can Özbay'a, Müjdat Oygun'a, İbrahim Derin'e Recep Erdem'e Nilüfer Özbay'a, Zeynep Erdem'e ve evlerine kabul eden Şerife Deniz'e, Türkan Uslu'a, Resmiye Derin'e, Necmiye Uludağ'a, vermiş olduğu bilgilerden ve yardımlardan dolayı teşekkürü bir borç bilir.

KAYNAKÇA

- Arı, Adem, (2005). “Ketenin Türküsü” Kocaeli: *Kandıra Sempozyumu ve Kandıra Kurultayı Bildiriler Kitabı*, Kandıra Kaymakamlığı, 25-26 Aralık, s. 166.
- Arlı, Mustafa (1983). “Kandıra İlçesinde Keten El Dokumacılığı”, Ankara: *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, V. Cilt Maddi Kültür, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No:45, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi No:14, Başbakanlık Basımevi, s. 31.
- Balpınar, Belkıs (1989). *The Goddess From Anatolia, Vol. 1 –IV, Anatolian Kilims Pastand Present*, (Vol. IV. Milan 1989), s. 59.
- Çetin, Atilla (2006). “Kaynarca’nın Tarihçesi”, Sakarya: *Irmak Kültür – Sanat Dergisi*, Kaynarca Özel Sayısı, Ekim, Sayı: 70, s. 4.
- Genç, Mustafa (2017). “Sakarya Çevresi Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyahaneler”, Isparta: *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 26, s. 103.
- Genç, Mustafa, Karadağ, Recep, (2008). “Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Boyahane ve Boya Maddeleri İle İlgili Kayıtlar”, Ankara: *Gazi Üniversitesi, I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları-1, s. 141.
- Ögel, Bahaeddin, (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş 6*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 638, s. 380.
- Öztürk, İlker (2018). *Sakarya İli Kaynarca İlçesi Kilim Dokumaları ve Yeni Tasarımlar*, Ankara: Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, s. 2.
- Öztürk, İlker, Özkan Tağı, Sema (2018). “Kaynarca (Sakarya) Yenidünya Kilimleri”, *Asos Journal The Journal Of Academic Social Science (Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, Eylül, Sayı: 77, s. 475.
- Soysaldı, Aysen (2009). *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 3.
- Tuna, Fahri (2018). *Sakarya Türkmen/Manav Sözlüğü*, Adapazarı: Sakarya Yerel Kültür Derneği Yayını, Yayın No: 2, s. 124.

KAYNAK KİŞİLER

- Adem Arı, 1963 Kandıra doğumlu, SAÜ, Öğretim Üyesi, Adapazarı, 2008
- İbrahim Derin, Kaynarca Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğünde çalışıyor, Şeyhtımarı Konak Köyü, 2020.
- Müjdat Oygur, 1980 Kaynarca doğumlu, Tarım ve Hayvancılıkla uğraşıyor, İki üniversite mezunu, Şeyhtımarı Konak Köyü, 2020.
- Müzeyyen Derin, 1930 Kayalar köyü doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak köyü, Kaynarca, Sakarya.
- Necmiye Uludağ, 1933 Gaziler köyü doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı köyü, Kaynarca, Sakarya.
- Resmiye Derin, 1960 Kaynarca doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak, Kaynarca, Sakarya.
- Şerife Deniz, 1951 Zadel köyü doğumlu, ev hanımı, ilkokul mezunu, Şeyhtımarı Konak, Kaynarca, Sakarya.
- Türkan Uslu, 1947 Kaynarca doğumlu, ev hanımı, Şeyhtımarı Konak, Kaynarca, Sakarya.